

LEPŠÍ VRABEC V HRSTI AKO HOLUB NA STRECHE (ALEBO ORNITOLÓGIA OČAMI GYMNAZISTOV). POSTOJE ŠTUDENTOV GYMNÁZIÍ K VTÁKOM

Milan Kubiátko, Pavol Prokop, Jana Fančovičová, Zuzana Haláková

Abstrakt: Cieľom nášho príspevku je poukázať na postoje študentov gymnázií k zoologickej triede vtáky. Výskum bol realizovaný na gymnáziách. Výskumnú vzorku tvorilo 218 študentov zo štyroch rôznych gymnázií. Vo vzorke bolo 152 dievčat a 66 chlapcov. Ako merný nástroj bol použitý škálovaný dotazník so 47 otázkami resp. výroky. Po vyhodnotení boli rozdelené do postojových kategórií.
Kľúčové slová: študenti, postoje, vtáky

Úvod

Vtáky sú fascinujúce zvieratá. Osídlili zem, vzduch a tiež aj vodu. Sú najľahšie pozorovateľné, preto patria medzi obľúbené zvieratá ľudí a preto aj postoj ľudí k nim je pozitívnejší ako k iným zvieratám. Postoj môže byť definovaný ako tendencia myslieť, cítiť a správať sa pozitívne alebo negatívne k nášmu okoliu (Eagly, Chaiken 1993). Postoje ľudí k zvieratám sú často ovplyvnené konkrétnym druhom. Ľudia majú často negatívne postoje k hmyzu, pretože sú malé a tiež správaním a morfológickou stavbou nepodobné ľuďom (Davey 1994; Kellert 1993; Wilson 1987). Bjerke a Ostadhl (2004) zistili, že ľudia majú radi malé zvieratá ako sú vtáky, veveričky, psy a naopak negatívny postoj majú k netopierom, hadom, potkanom a bezstavovcom. Ďalší faktor, ktorý môže ovplyvňovať sú vedomosti o danej skupine živočíchov. Vedci a členovia rôznych ochranárskych združení majú oveľa pozitívnejší vzťah k zvieratám ako ostatná verejnosť (Kellert 1993; Signal, Taylor 2006). Je známych niekoľko prác, ktoré sa venujú postojom k vtákom a tiež aj vzťahu medzi postojmi a vedomosťami. Napríklad Beck a kol. (2001) skúmali postoje žiakov k vtákom počas 10-týždňového edukačného programu založeného na prikrmovaní vtáctva. Výskumom sa zistilo, že vedomosti o vtákoch rástli len u 7 až 10 ročných žiakov, ale u starších (11 – 12 rokov) sa tento nárast nezistil. Navyiac, autori nezistili žiadnu zmenu v environmentálnom postoji k vtákom a ani koreláciu medzi vedomosťami a postojmi k vtákom. Jacobson a kol. (2003) zisťovali postoje a vedomosti farmárov k vtákom a zistili, že len 1/3 z nich bola schopná určiť aspoň 30 druhov vtákov z ich farmy. Mladší farmári si boli viac vedomí znižovania počtu tejto triedy stavovcov. Nebola zistená korelácia medzi ochotou farmárov pritiahnúť vtáky na ich farmu a ich vedomosťami o vtákoch žijúcich na ich farme.

Metodika

Na zisťovanie postojov študentov gymnázií k vtákom sme použili Likertov škálovaný dotazník, ktorý pozostával z 47 položiek. Študent sa mohol prikloniť k jednej z piatich ponúkaných možností od „úplne nesúhlasím“ po „úplne súhlasím“. Pri vyhodnocovaní sme prekódovali výsledky, pričom najviac negatívne sme prisúdili hodnotu 1 a najviac pozitívne hodnotu 5. Pri negatívne formulovanom výroku sme číselné hodnoty prekódovali v opačnom poradí. Výskumnú vzorku tvorilo 218 študentov zo štyroch gymnázií. Vo vzorke bolo 152 dievčat a 66 chlapcov. Zastúpené boli všetky ročníky štvorročného gymnázia. Najmladší respondent mal 15 rokov a najstarší 19 rokov. Dotazník bol pred administráciou do škôl upravený podľa pripomienok dvoch odborníkov na ornitológiu a dvoch učiteľov gymnázií. Dotazník

rozdali študentom ich učiteľia. Študenti boli predtým upozornení, že sa nejedná o test, ale o anonymný dotazník a pri vyplňovaní neboli časovo ohrození. Zo štatistických ukazovateľov sme vyrátali štandardnú odchýlku (SD), koreláciu (r), faktorovú analýzu, analýzu rozptylu.

Výsledky

Výsledky z dotazníka sme podrobili faktorovej analýze s Varimax rotáciou. Zistili sme 4 faktory (vedecký postoj, negativistický postoj, utilitariánsky postoj a ekologický postoj). Vymazali sme štyri výroky, kvôli tomu, že nedosahovali hodnotu faktorového skóre minimálne 0,30 (Anastasi 1990). Hodnota Cronbachovho alpha pri počte (n = 218) bola 0,76, čo signalizuje vysokú reliabilitu dotazníka. Niektoré vybrané štatistické charakteristiky uvádzame v tabuľke 1.

Tabuľka 1 Niektoré základné štatistické charakteristiky postojového dotazníka o téme - Vtáky

	počet položiek	priemerné skóre	SD	r
vedecký postoj	11	3,06	7,44	0,27
negativistický postoj	8	4,04	4,49	0,21
utilitariánsky postoj	15	3,58	5,34	0,06
ekologický postoj	9	3,60	4,11	0,11

Pri vedeckom postoji dosahovali chlapci aj dievčatá približne rovnakú hodnotu skóre. U oboch pohlaví sa priemerná hodnota pohybovala pri hodnote 3,05, čo udáva neutrálny postoj. Pri ročníkoch sme zistili štatisticky významný rozdiel vo výsledkoch ($F_{(3,214)} = 4,09$; $p < 0,01$). Študenti štvrtého ročníka mali pozitívnejší vedecký postoj k vtákom ako mladší respondenti. Takmer 58 % oslovených respondentov by chcelo aby sa vyučovaniu ornitológie venovalo viac. Viac ako polovica (52 %) študentov rada pozerá prírodopisné filmy o vtákoch. Podľa takmer 60 % opýtaných majú vtáky zaujímavý spôsob života. Takmer štvrtina študentov (23 %) nechápe, ako môže niekoho baviť výskum vtákov, ale väčšina (55 %) rozumie ľuďom, ktorých táto oblasť bádania zaujíma. Tretina respondentov by sa chcela zúčastniť expedície na ochranu orla skalného, 47 % študentov však k tomuto výroku zaujalo odmietavé stanovisko. Takmer 22 % považuje krúžkovanie vtákov za rovnako zaujímavé ako je poľovačka alebo lov rýb, viac respondentov (35 %) s tým nesúhlasí. V ďalšej položke dotazníka sa až 72 % oslovených vyjadrilo, že by ich v budúcnosti nebavilo študovať život vtákov. Len 11 % študentov by chcelo byť sokoliarom, k tejto ponuke mali negatívne stanovisko tri štvrtiny respondentov. Až 73 % študentov by chcelo mať viac informácií o vtácej chrípke. Približne ten istý počet študentov zaujíma, prečo vlastne vtáky spievajú.

Pri negativistickom postoji sme všetky odpovede prekódovali v opačnom poradí, to znamená, že vyššia priemerná hodnota reprezentuje pozitívnejší postoj. Medzi výsledkami pohlaví viac negatívne vnímali vtáky dievčatá oproti chlapcom ($F_{(1,216)} = 4,16$; $p < 0,05$). Študenti druhého ročníka stredných škôl mali najmenej pozitívny postoj k vtákom ($\bar{x} = 3,92$) a najviac pozitívny bol zistený u študentov štvrtého ročníka gymnázií ($\bar{x} = 4,09$). Zo všetkých študentov, 85 % považuje za nesprávne, aby všetky vtáky boli zavreté v rezerváciách. O niečo menej (81 %) nesúhlasí s tvrdením, že jastraby sú škodlivé, lebo zabíjajú menšie vtáky. Približne 9 % študentov považuje za správne, aby sa strieľalo vodné vtáctvo, kvôli hrozbe vtácej chrípky. S týmto tvrdením nesúhlasili tri štvrtiny opýtaných. Takmer 5 % si myslí, že keby vyhynuli všetky vtáky, nič by sa v prírode nestalo. Viac ako 91 % zaujalo nesúhlasný postoj k tejto položke dotazníka. Takmer tretina študentov nepovažuje za správne, ak silnejší vták napáda slabšieho, naopak 45 % respondentov si myslí, že je

to správne. Takmer 6 % študentov by vystrieľalo kukučky z toho dôvodu, že ničia vajíčka spevavcov. Opačný postoj k tomuto tvrdeniu zaujalo 79 % oslovených študentov.

Pri výrokoch utilitariánskeho postoja dosahovali chlapci aj dievčatá približne rovnaké skóre (chlapci 3,52 a dievčatá 3,58). Najnižšie skóre dosahovali študenti prvého ročníka ($\bar{x} = 3,45$) a najvyššie študenti druhého ročníka ($\bar{x} = 3,63$). Viac ako tri štvrtiny respondentov (76 %) súhlasí s chytním vtákov za účelom krúžkovania, 11 % zaujalo negatívny postoj k tomuto výroku. Viac ako 82 % študentov si myslí, že prikrmovaním pomáhajú prežiť vtákom zimné obdobie. Ten istý počet študentov považuje vtáčiu chrípku za nebezpečnú pre celý svet. Päťina oslovených považuje za nebezpečné prikrmovať vtáky na balkónoch a oknách, kvôli rôznym chorobám, ktoré môžu prenášať, polovica s týmto tvrdením nesúhlasí. Viac ako polovica (53 %) považuje chovanie vtákov v klietkach za týranie. Približne 76 % opýtaných považuje lastovičky za vtáky, ktoré zabraňujú premnožovaniu hmyzu. Viac ako tri štvrtiny (77 %) považujú vytínanie starých stromov za nesprávne, lebo znižujú možnosti vtákov na hniezdenie. Takmer 70 % si myslí, že postrekovaním sa jedy dostávajú z rastlín do vtákov. Holuby poškodzujú kultúrne pamiatky a prenášajú choroby, o tomto tvrdení je presvedčených 65 % respondentov. Viac ako 80 % študentov záleží na tom, aby mali sliepky v odchovniach lepšie podmienky. Takmer 46 % študentov zaujíma, prečo sú niektoré samičky svojim partnerom neverné, pre tretinu je to nezaujímavá vec. Takmer 47 % považuje za obdivuhodnú schopnosť papagájov naučiť sa reč človeka, tretina študentov na tom nevidí nič nezvyčajné.

Pri ekologickom postoji sme zistili štatisticky významný rozdiel vo výsledkoch medzi pohlaviami ($F_{(1, 216)} = 4,17$; $p < 0,05$) v prospech dievčat, ktoré dosiahli pozitívnejšie skóre pri ekologickom postoji ako chlapci. Hodnoty skóre ekologického postoja vtákom stúpali spolu so vzrastajúcim ročníkom. Študenti prvého ročníka dosahovali priemernú hodnotu skóre 3,31 a študenti štvrtého ročníka 3,51. Približne 30 % študentov si myslí, že všetky vtáky by mali byť chránené, s týmto výrokom však nesúhlasilo 55 % respondentov. Viac ako tri štvrtiny respondentov (78 %) nesúhlasí so strieľaním vtákov, ktoré sa živia plodmi, ktoré vypestoval človek. Takmer 13 % si myslí, že v našej krajine je príliš veľa vrabcov, preto súhlasia s tým, aby ich počet bol zredukovaný strelbou, s tým nesúhlasí 61 % oslovených študentov. Viac ako polovica gymnazistov si myslí, že cudzokrajné vtáky trpia v našich podmienkach, päťina študentov zaujala opačný postoj. Sliepky by mali mať podobné prostredie ako sú prírodné podmienky podľa 62 % respondentov. Viac ako päťina považuje klietku, ktorej je andulka za ochranu pred predátormi a preto sa v nej andulka cíti lepšie ako v prirodzenom prostredí, s týmto výrokom nesúhlasí však 42 % a nepovažuje vtáčiu klietku za vhodné prostredie pre andulky. Dve tretiny respondentov nesúhlasia s chytním vtákov, ktoré potom využívajú súkromní chovatelia a zberatelia.

Diskusia a záver

Študenti dosiahli najlepšie skóre pri negativistickom postoji (4,04), pri utilitariánskom a ekologickom bolo približne rovnaké (3,6) a pri vedeckom postoji sme zistili najnižšie skóre (3,06). Rozdiely v pohlaví ukázali, že dievčatá majú dosahovali vyššie skóre pri negativistickom a ekologickom postoji. Vysoké skóre pri negativistickom, utilitariánskom a ekologickom postoji ukazuje, že študenti sú si vedomí úlohy vtákov v prírode. Študenti majú strach z vtácej chrípky, preto lebo veľká časť by sa chcela o nej viac dozvedieť a takisto podľa značnej časti študentov je táto choroba potencionálnym nebezpečenstvom vo všetkých častiach sveta. Podobné výsledky uvádzajú aj niektorí autori podľa ktorých majú študenti strach

z chorôb (Koivula a kol. 2001). Stredoškolskí študenti preukázali záujem o filmy s prírodovednou tematikou. Je to v zhode s ďalšími autormi, ktorí uvádzajú, že sledovanie prírodopisných filmov je častou aktivitou študentov stredných škôl (Bjerke, Ostdahl 2004). Zistili sme, že 52 % gymnazistov baví pozerat' prírodopisné filmy. Podobný počet uvádzajú aj Bjerke a Ostdahl (2004) o ľuďoch v Nórsku. Z týchto údajov môžeme usudzovať, že viac ako polovica ľudí proklamuje pasívne environmentálne správanie. Najhoršie skóre bolo dosiahnuté vo vedeckej dimenzii.

Literatúra

1. ANASTASI, A.: *Psychological testing*. 7th edition, New York: Macmillan, 1996. 721p. ISBN 0-02-303085-2
2. BECK, A. M., MELSON, G. F., DA COSTA, P. L., LIU, T.: The educational benefits of a ten-week home-based wild bird feeding program for children. *Anthrozoös*, 2001, vol. 14, no. 1, pp. 19-28. ISSN 0892-7936.
3. BJERKE, T., OSTDAHL, T.: Animal-related attitudes and activities in an urban population. *Anthrozoös*, 2004, vol. 17, no. 2, pp. 109–129. ISSN 0892-7936.
4. DAVEY, G. C. L.: The “disgusting” spider: The role of disease and illness in the perpetuation of fear of spiders. *Society & Animals*, 1994, vol. 2, no. 1, pp. 17-25. ISSN 1063-1119.
5. EAGLY, A. H., CHAIKEN, S.: *The psychology of attitudes*. Fort Worth, TX: Harcourt Brace Jovanovich, 1993. 794p. ISBN 0-21-37761-7.
6. JACOBSON, S. K., SIEVING, K. E., JONES, G. A., VAN DOORN, A.: Intentions toward bird conservation on organic and conventional Florida farms. *Conservation Biology*, 2003, vol. 17, no. 2, pp. 595-606. ISSN 0888-8892
7. KELLERT, S. R.: Values and perceptions of invertebrates. *Conservation Biology*, 1993 vol. 7, no. 4, pp. 845-855. ISSN 0888-8892.
8. KOIVULA, M., PAUNONEN-ILMONEN, M., TARKKA, M. T., LAIPPALA, P.: Gender differences and fears in patients awaiting coronary artery bypass grafting. *Journal of Clinical Nursing*, 2001, vol. 10, no. 4, pp. 538–549. ISSN 0962-1067.
9. SIGNAL, T. D., TAYLOR, N.: Attitudes to animals in the animal protection community compared to a normative community sample. *Society & Animals*, 2006, vol. 14, no. 3, pp. 265-274. ISSN 1063-1119.
10. WILSON, E. O.: The little things that run the world (the importance and conservation of invertebrates. *Conservation Biology*, 1987, vol. 1, no. 4, pp. 344-346. ISSN 0888-8892.

A BIRD IN THE HANDS IS WORTH TWO IN THE BUSH (OR HOW SECONDARY GRAMMAR STUDENTS SEE THE ORNITHOLOGY). ATTITUDES OF SECONDARY GRAMMAR STUDENTS TOWARD BIRDS.

Annotation

The contribution's aim is show on attitudes of secondary grammar students toward birds. The research was realized on Secondary grammar schools. Four secondary grammar schools and 218 students were joined into the research. In the sample were 152 girls and 66 boys. As a measure tool was used a scale questionnaire with 47 questions. We divided question into attitude categories.

Key words: students, attitudes, birds

PaedDr. Milan Kubiátko
RNDr. Zuzana Haláková, PhD.
Prírodovedecká fakulta UK
Katedra didaktiky prírodných vied
Mlynská dolina
842 15 Bratislava 4
mkubiátko@gmail.com
halakova@pobox.sk

PaedDr. Pavol Prokop, PhD.
PaedDr. Jana Fančovičová
Pedagogická fakulta TU
Katedra biológie
Priemyselná 4; P. O. BOX 9
918 43 Trnava
pavol.prokop@savba.sk
jfanka@pobox.sk